

ПОПУЛЯРНІ ГУЦУЛЬСЬКІ ЧОЛОВІЧІ ІМЕНА

У статті досліджуються частотні чоловічі імена, які функціонували в антропоніміці м. Косова Івано-Франківської обл. з 1880 по 1950 р. Матеріал, зібраний шляхом суцільної вибірки, дозволив об'єктивно простежити якісний та кількісний склад цієї групи антропонімів.

Ключові слова: антропонім, функціонування, частотність.

The article is dedicated to the research of the frequently used male names which had functioned in the anthroponymical system of the town of Kosiv in the Ivano-Frankivsk region from 1880 till 1950. The material collected by means of continuous sample has permitted to follow objectively the qualitative and quantitative composition of this group of anthroponyms.

Key words: anthroponym, functioning, frequency.

Антропонімічна система, що побутує в українського народу, формувалася протягом багатьох століть, вона пройшла тривалий процес розвитку й адаптації. Власні особові імена — це один з ономастичних розрядів, який найактивніше видозмінюється, зазнає впливів лінгвальних та екстралінгвальних факторів.

Конкретний інтерес становить сучасний український іменник, який на сьогодні ще недостатньо вивчений. У вітчизняному мовознавстві відсутні монографічні розробки, присвячені вивченню динаміки особових імен. Дослідження цього класу онімів має уже певні здобутки, однак вони стосуються лише окремих регіонів — Закарпаття (П. П. Чучка), Буковини (Л. В. Кракалія), Лемківщини (С. Є. Панцьо), Побужжя (Т. Д. Космакова), Одещини (О. Ю. Касім, О. Ю. Карпенко, Л. П. Зайчикова, С. Л. Брайченко), Херсонщини (Р. Д. Петрова), Ізмаїльщини (Д. О. Жмурко), Українського Придунав'я (О. Ю. Медведєва), Луцька (І. Д. Скорук), Донецька (Т. В. Кравченко). Поза увагою лінгвістів залишаються поки що не вивчені антропоніміки багатьох регіонів України, в тому числі й Косівщини (і, власне, всієї Гуцульщини).

У пропонованій розвідці ми спробуємо частково заповнити цю лакуну. Мета нашого дослідження — проаналізувати склад і динаміку частотних чоловічих антропонімів м. Косова з 1880 по 1950 роки. До завдань статті входить: 1) виявити усі чоловічі імена, які

потрапляли до складу частотних протягом усього досліджуваного періоду; 2) простежити якісні зміни частотних онімів на кожному хронологічному зрізі; 3) встановити питому вагу частотних антропонімів впродовж усіх періодів.

Центральну частину іменника доповнюють частотні антропоніми нижче першої десятки. Статистичні дані ономастичних досліджень засвідчують, що на їх долю припадає близько 25 % іменного репертуару [2:148;3:28]. На думку вчених, саме ця група регулює відношення між центральною та периферійною частинами іменника. Перед тим як увійти до першого десятка, імена, як правило, вживались у групі частотних; імена, що вийшли з першого десятка, з ужитку одразу не виходять, залишаючись певний час частотними [3:28].

Аналіз якісного складу імен після активної десятки показав, що доля їх різна. Залежно від шляхів надходження того чи іншого оніма до зазначеного угруповання можна виділити чотири групи:

1) імена, які побували у складі першої десятки: Богдан, Володимир, Дмитро, Петро, Степан, Теодор, Ярослав. Як бачимо, таких онімів найбільше — 7.

2) імена, які піднялися з рідковживаних до частотних, але до десятки не дійшли: Григорій, Онуфрій. Зазначених антропонімів значно менше від попередньої групи.

3) імена, які піднялися з одиничних до частотних: Мирослав, Олександр, Тарас. До даної групи увійшло лише три одиниці. Такий спосіб поповнення кола частотних онімів є досить рідкісним.

4) імена, які розпочали своє входження до антропонімікону зі статусом частотних: Анатолій, Андрій, Антон(ій), Ігор, Павло. Цих лексем 5.

Зауважимо, що немає жодного імені, яке б залишалось серед частотних на усіх семи хронологічних зрізах, як це траплялося, наприклад, серед імен першої десятки.

Кількість лексем у групі на різних часових зрізах не була сталою, вона включала від одного до семи імен. Тут спостерігається така тенденція: чим менше онімів вживалося в даному десятилітті, тим менше попадало їх до групи частотних. Чим більше лексем

входило до десятиліття, тим більше шансів у них було потрапити до цієї групи. Наприклад, упродовж 1891-1900 рр. чоловічий іменник обслуговувало 33 антропоніми і відповідно до частотної групи входило одне ім'я, у 1911-1920 рр. — 28 імен і також тільки одне знаходимо у складі частотних. У наступні десятиліття — від двох до семи лексем.

Істотне збільшення іменного репертуару розпочалося лише у середині ХХ ст. На кожному наступному хронологічному зрізі іменник формується в першу чергу за рахунок онімів попереднього зрізу і за рахунок тих, які вибули з іменника раніше, а потім уже за рахунок нових.

Розглянемо якісний склад та особливості розвитку даного розряду імен за періодами. У 1880-1890 рр. набір частотних онімів був представлений чотирма лексемами: Володимир, Андрій, Павло, Антоній. Вони посіли 11-14 місця, у процентному відношенні їх відрізняли лише десяти частини.

Щодо імені Володимир, то це єдине десятиліття, коли зазначений антропонім перебував у частотній групі. Наступні роки він безперервно крокує у першій десятці, залишаючись там і сьогодні.

Онім Андрій користувався трохи меншою популярністю, ніж Володимир, але більшою, ніж Павло. Вперше ці лексеми фіксуються в іменнику у 1880-1890 рр. на рівних правах, маючи по шість ужитків (1,52%), однак надалі їх шляхи розходяться.

Присутність антропоніма Павла в описуваній групі не була дуже стабільною. В наступному десятилітті він змістився до розряду рідкісних, на початку ХХ ст. опинився серед одиничних. У 1911-1920 рр. ім'я повертає собі статус частотного, однак уже через десятиліття швидко і надовго втрачає популярність, далі сорокарічна перерва. Нове джиття цього антропоніма розпочалося у II половині ХХ ст. Повернення його до репертуару міста пов'язуємо з сімейними традиціями найменування новонародженого за батьком, дідусем чи іншим близьким родичем.

Припускаємо, що імена Андрій, Павло були популярні у місті в ХІХ ст., а може й у ХVІІІ ст., коли йшов процес формування прізвищ. Доказом цього можуть служити поширені на Косівщині прізвища: Андрійчук, Андріішин, Андрейко; Павличко (і гордість цього краю поет Д. Павличко, уродженець села Стопчатів Косів-

ського району), Павлишин, а також численні розмовно-побутові варіанти цих антропонімів: Андрійко, Андрієчко, Андрійчик, Андрієць, Андрусь, Андрусик, Андрюсик, Андрусина, Андрусенько, Андрусечко, Андріяш, Андріяшик, Андрушко, Андрійцьо, Андрейцьо; Павлик, Павлусь, Павлусько, Павлусик, Павлусичок, Павлусенько, Павлунь, Павлуньо, Павлуня, Павлонько, Павлення, Павленятко, Павлуша, Павлушка, Пава, Павлій, Паша.

Онім Антон(ій), як і три попередні, розпочав своє життя в іменнику в частотній групі, однак динаміка його розвитку дещо інша. Перші три десятиліття (1880-1910 рр.) Антон(ій) утримувався в описуваній групі, впродовж наступних двадцяти років дещо знизив свою популярність, відійшовши до групи рідкісних, у 1931-1940 рр. востаннє повернувся до початкового статусу — частотних онімів. Надалі починається затухання цього прекрасного імені — спочатку група одиничних антропонімів, а потім і повний вихід з іменника. Серед широковживаних онімів нижче десятка зафіксувала дану лексему у м. Луцьку дослідниця І. Д. Скорук [10:6]. На території Українського Придунав'я (у м. Кілії і Кілійському районі, у м. Болграді і Болградському районі), за даними О. Ю. Медведєвої, онім Антоній використовувався впродовж 80 років [7:45,55,78]. У Косові, як і в зазначених вище регіонах, цей антропонім фігурував раніше у старій церковній формі. Вперше коротка народна форма Антон, що вже встигла стати офіційною, зареєстрована у наших матеріалах у 1945 році. У дореволюційний період (к. XIX ст. — 1910 р.), і також у групі частотних імен, серед українських особових імен Одещини форму Антон зафіксувала дослідниця О. Ю. Касім [4:53]. У Тернополі, як стверджує Н. О. Свистун, упродовж XX ст. немає жодної фіксації варіанта Антоній: панує форма Антон [9:99]. Український словник власних імен людей подає ще один офіційний різновид — Антін [11:39], однак для досліджуваного регіону він не характерний.

У другому, четвертому, п'ятому періодах до репертуару частотних імен увиходило по одній лексемі: Антоній (1891-1900 рр.) — 6 ужитків (1,49 %), Павло (1911-1920 рр.) — 5 ужитків (2,21 %), Степан (1921-1930 рр.) — 6 носіїв (2,06 %). Лише на один онім більше у даній групі побувало на початку минулого століття (1901-1910 рр.) — Антоній і Онуфрій — по 6 ужитків, на які припало по

1,65 %. Останній антропонім не користувався попитом у міського населення, він увійшов в іменник як рідкісний. Перебування у частотній групі було одноразовим, після цього десятирічна перерва, у 20-х і 40-х роках воно ще раз повернеться у групу рідкісних та одиничних. З середини ХХ ст. антропонім Онуфрій назавжди виходить з ужитку. У сільських найменувань він користувався більшою популярністю, навіть потрапляв до першої десятки.

Розширення групи частотних імен розпочалося у 30-х роках разом із збільшенням іменного репертуару. У 1931-1940 рр. дану групу репрезентують уже сім онімів: Петро, Ярослав, Мирослав, Степан, Теодор, Антоній, Тарас. Як бачимо, сюди входять як лексеми, що вже давно функціонують в антропоніміці міста і починають втрачати свою популярність, так і ті, що тільки розпочали в ньому життя.

Ім'я Петро починає втрачати свої позиції у першій десятці і відходить до частотних, перебуваючи у цій групі і зараз. До першої десятки воно поверталося ще один раз на сьомому хронологічному зрізі (1941-1950 рр.). Антоній востаннє використовує свій активний потенціал, далі коло його прихильників різко зменшується. З групи частотних у наступному десятилітті воно відразу перестрибне до одиничних, далі вийде з ужитку. Теодор на цьому зрізі востаннє фігурує в іменнику в старій церковнослов'янській формі. Йому на зміну прийде новий варіант імені — Федір, але його перебування буде короткочасним.

Три інші лексеми, що з'явилися тут набагато пізніше, здобувають собі кращі місця. Ярослав і Тарас тяжіють до першої десятки імен, а слов'янський онім Мирослав, що увійшов до іменного репертуару у 1922 році як одиничний, більше тяжіє до частотних, утримуючи таку позицію чотири десятиліття. Антропонім Степан не зазнав ніяких пертурбацій, він тільки підтвердив свій статус.

Частотні імена 1941-1950 рр. виявилися абсолютно новими, жодне з них не репрезентувало описувану групу раніше. Це такі лексеми: Анатолій, Дмитро, Ігор, Богдан, Григорій, Олександр.

Саме в даний період онім Анатолій вперше потрапляє в іменник і відразу посідає 11 місце. Це ім'я отримало 9 хлопчиків, що становить 3,02 %. Однак таке стрімке входження не дало в майбутньому шаленого успіху. В інших регіонах України онім Анатолій

користувався більшим попитом. У м. Мелітополі ще в двадцятих-сорокових роках минулого століття він становив семантичне ядро чоловічого антропонімікону [1:26]. В м. Кілії впродовж 1941-1950 рр. і надалі перша десятка приймала лексему Анатолій [6:6], у 1950 році ім'я займало 8 позицію у складі частотного десятка м. Тернополя [8:69]. На Одещині у цей же період антропонім займав 2 місце у першій десятці [4:37]. Зазначений онім функціонував також у групі найбільш уживаних імен м. Донецька [5:7] і м. Луцька [10:5].

Одночасно з Анатолієм в іменник міста увійшов антропонім Ігор, що мав лише на два вжитки менше, проте надалі його доля склалася набагато краще. Впродовж наступних двадцяти років він піднявся до першої десятки імен, а подальші тридцять років міцно утримує частотні позиції, зайнявши 11, 13 місця. Не виключно, що в майбутньому воно ще зможе повернутись до панівної десятки імен. Онім Богдан, потрапивши в іменник на одне десятиліття раніше, в описуваний період з першої десятки відходить на 14 місце, у групі частотних він перебуватиме й надалі.

Антропонім Олександр фігурує в іменнику вперше у 1886 році. Дуже довго він торував собі дорогу до популярності: чотири десятиліття залишався у групі одиничних, одне — серед рідкісних, і лише на даному хронологічному зрізі зумів піднятися до частотних, а далі виборов місце у десятці.

Наступні два оніми — Дмитро і Григорій — зменшують свою частотність. Міцніше тут тримається ім'я Дмитро. Попередні шістьдесят років (1880-1940 рр.) воно перебувало у першій десятці, п'ятдесят років, починаючи з сьомого хронологічного зрізу, утримується в частотних межах. Збереженню цього оніма, як засвідчують результати опитування, сприяють як сімейні традиції, так і релігійний фактор. Більшість хлопчиків, які народжуються у жовтні — листопаді, отримують ім'я Дмитро. А от лексему Григорій можна уже віднести до антропонімічних архаїзмів. Це ім'я не завоювало такої популярності, як щойно описане, воно більше тяжіло до рідкісних та одиничних, ніж до частотних.

Угруповання частотних після десятки лексем займає великий пласт антропонімікону міста. У різні часи рівень їх ваги змінювався. Менше функціональне навантаження частотні імена відігра-

вали у кінці XIX — на початку XX ст. і значно більше з 30-х років минулого століття. В репертуарах I, II, III, IV, V, VI, VII хронологічних зрізів вона становила 6,07 %, 1,49 %, 3,30 %, 2,21 %, 2,06 %, 16,77 %, 13,73 %. Помітна також тенденція, що зменшення ступеня концентрації імен першої десятки тягло за собою збільшення питомої ваги частотних онімів.

1. *Алексєєнко Г.* Динаміка власних імен мелітопольців//Урок української. — 2004. — №10.
2. *Бондалетов В. Д.* Русская ономастика. — М., 1983.
3. *Касим Е. Ю.* Именник украинского населения Одесщины со второй половины XIX по 80-е гг. XX в.: Дис. ... канд. філол. наук. — Одесса, 1986.
4. *Касим О. Ю.* Про динаміку українських особових імен Одещини// Мовознавство. — 1990. — № 3.
5. *Кравченко Г. В.* Динаміка українського іменника м. Донецька з 1890 по 1990-і роки: Автореф. дис... канд. філол. наук. — Донецьк, 2000.
6. *Медведева О. Ю.* Динаміка особових імен мешканців Українського Придунав'я (на матеріалі Кілійського та Болградського районів Одеської області): Автореф. дис... канд. філол. наук. — Одеса, 2001.
7. *Медведева О. Ю.* Динаміка особових імен мешканців Українського Придунав'я (на матеріалі Кілійського та Болградського районів Одеської області): Дис... канд. філол. наук. — Одеса, 2001.
8. *Свистун Н. О.* Динаміка особових імен м. Тернополя// Наукові записки. — Серія: Філологічні науки (мовознавство). — Кіровоград, 2001. — Вип. 37.
9. *Свистун Н. О.* До питання про варіанти імен (на матеріалі метричних книг та журналу видачі свідоцтв про народження Тернопільського міського ЗАГСУ // Наукові записки. Серія: Мовознавство. — Тернопіль, 2003. — Вип. I.
10. *Скорук І. Д.* Динаміка антропонімікону м. Луцька в XX ст.: Автореф. дис... канд. філол. наук. — К., 1999.
11. *Скрипник Л. Г., Дзятківська Н. П.* Власні імена людей: Словник-довідник. — К., 1996.